

Reakce na studii Petera Jaška

V loňském třetím čísle časopisu Paměť a dějiny vyšla dvojice textů mapujících osudy Marcela Strýka. Na ten z pera slovenského historika Petera Jaška (Marcel Strýko pod dohľadom štátnej bezpečnosti) reaguje jeden z členů tehdejšího Strýkova okruhu, Zbyněk Prokop. Jeho dopis zveřejňujeme v plném znění.

Po přečtení vyššie uvedeného článku som sa rozhodol reagovať, pretože tento článok je podľa môjho názoru neobjektívny a formou akou je podaný – len zo spisov ŠtB – je aj zavádzajúci. Je síce povedané „A“, informácie zo spisov ŠtB, ale chýba „B“, čo v tomto prípade znamená, že chýbajú výpovede ešte žijúcich ľudí a ich príbehy, ktoré súvisia s informáciami v tomto článku. ŠtB ako zločinecká organizácia si nezapisovala napr. akými metódami, častokrát mafiánsko-kriminálnymi, „verbovala“ ľudí k spolupráci. Vo väčšine prípadov to neboli výsluchy, ale vynútené stretnutia, v rámci ktorých sa jednalo o rôzne formy psychického vydierania, zastrašovania, vyhrážaním sa fyzickou likvidáciou celej rodiny, príbuzných, stratou zamestnania či vyhodením z vysokoškolského štúdia, vytváraním strachu a vzájomného podozrievania. Tak sa Štátna bezpečnosť snažila rozkladať akékoľvek spoločenstvo ľudí, ktorí si vytvárali v totalitnom režime „oázy slobody“. Som presvedčený, že články, ktoré majú zdokumentovať faktograficky a objektívne históriu, nemôžu byť takto jednostranne podávané, pretože pomáhajú naďalej šíriť to, čo ŠtB mala vo svojej náplni práce – klamať, zavádzať, zahmlievať, kriviť skutočnosť, šíriť neobjektívnosť a pod. Články takéhoto typu, žiaľ, napomáhajú a poškodzujú mnohých ľudí, ktorí neboli dobrovoľnými spolupracovníkmi. Mám na mysli kategórie, ktoré sa týkajú nevedomých spolupracovníkov – tieto sú presne definované a sú uvedené na stránke ÚPN.

Práve preto som sa rozhodol vypovedať môj konkrétny príbeh, ktorý som zažil a z ktorého nie je uvedené nič v spisoch ŠtB, a tým činom ani

v uvedenom článku p. Jaška. Spomeniem najprv čiastočne genézu priateľstva s M. Strýkom a ďalšími ľuďmi z jeho spoločenstva. S Marcelom Strýkom som sa zoznámil v roku 1981 a tiež aj s ostatnými z jeho spoločenstva. Marcel ma tiež postupne zoznámil s ľuďmi z Prahy, s ktorými bol v styku a ktorí k nemu dochádzali, ako napr. Honzo a Petr Placákovci, Mirek Vodrážka, Nikolaj Stankovič, Petr Uhl, Egon Bondy a ďalší. V roku 1982 som začal študovať v Prahe na VŠUP (v roku 1983 som prestúpil na AVU). V Prahe som sa stretával hlavne s ľuďmi, s ktorými ma zoznámil M. Strýko, či už to boli Honzo a Petr Placákovci, Iva a Mirek Vodrážkovci a ďalší z pražského undergroundu. Honzo Placák ma niekedy v zime v roku 1982/1983 zoznámil s P. Šmídom – po roku 1989 sme sa dozvedeli, že to bol agent ŠtB krycie meno „Kovár“. Ani Honzo Placák vtedy netušil, že Šmíd je agent ŠtB. Šmíd na stretnutí, kde bol so mnou H. Placák sa ma pýtal na košickú undergroundovú scénu. Ja som mu povedal o spoločenstve M. Strýka. Všetko, čo som mu vtedy povedal, hneď nahlásil svojim nadriadeným na ŠtB, čo je aj zaznamenané v ŠtB spise „Komúna“, založenom 18. 6. 1984 v Košiciach za účelom sledovania spoločenstva okolo Marcela Strýka. Z toho vyznieva, že práve cez udania agenta Šmída si eštbáci uvedomili, že som vhodný objekt na spoluprácu, pretože študujem v Prahe, chodím cca 2x do mesiaca k rodičom do Košíc a stretávam sa s ľuďmi z undergroundu v Košiciach aj v Prahe. Preto prejdem hneď k mojim skúsenostiam, ktoré som získal a zažil na troch vynútených stretnutiach s ŠtB.

03

Na zápal je cesta dlhá!
Zimomoravská ulica
v Košiciach (okres Košice)
v období 1982-1983

Doba ležební
v Košiciach (okres Košice)
v období 1982-1983

Sociál-gyvenészet na muniál
v Košiciach (okres Košice)
v období 1982-1983

Kéj melistaru
v Košiciach (okres Košice)
v období 1982-1983

Na 18. mája 1984, v deň mojich 22. narodenín, som bol predvolaný na pasové oddelenie v Košiciach za účelom kontroly pasu. Kontrola pasu sa však nekonala. Dvaja príslušníci ŠtB, jeden akože dobrý eštbák Džupinka a druhý, ten zlý eštbák Madura, ma zatvorili do suterénnych priestorov budovy pasového oddelenia na Puškinovej ulici v Košiciach, ktoré zvnútra zamkli a začali na mňa vyvíjať psychický nátlak pod hrozbou mojej likvidácie. Citujem: *Keď nebudeš s nami spolupracovať, tak sa odtiaľto už nikdy nedostaneš, nikto ťa nikdy nenájde – zmizneš zo sveta – to vieme zariadiť.* Ďalej likvidáciu mojej rodiny – citujem: *Tvojich rodičov jedného dňa prejde auto a nedožijú sa ani dôchodku!* Likvidáciu mojej sestry, ktorá v tom čase končila gymnázium a hlásila sa na vysokú školu – citujem: *Tvoja sestra sa nikdy nedostane na žiadnu vysokú školu a postaráme*

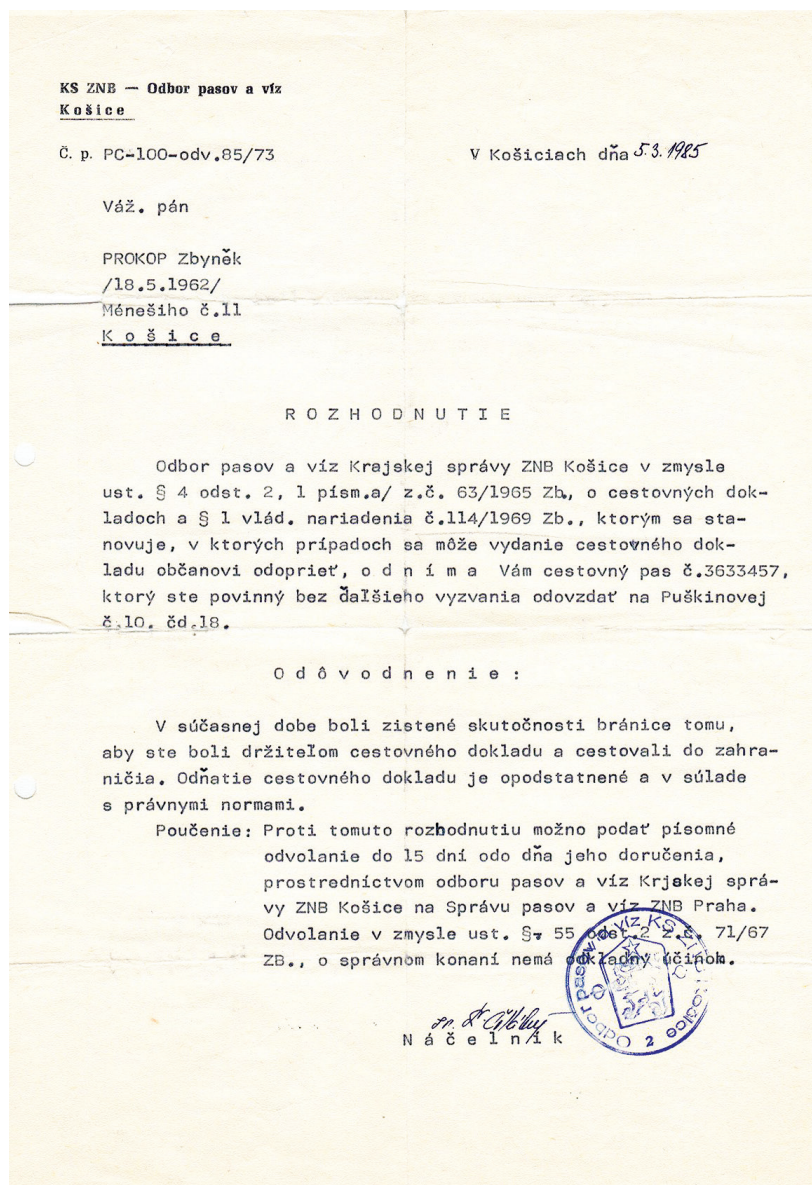
sa, aby mala zničený život! atď. Bohužiaľ mi M. Strýko zabudol dať prečítať inštrukcie: „Ako sa chovať na výsluchu ŠtB“ (nepamätám si presný názov), ktoré zostavil s právnikmi Ivan Martin Jirous. Ja som dovtedy o ŠtB len veľmi málo počul a vôbec som si nedokázal predstaviť ani v najhoršom sne, čo sú zač – až pri prvom vynútenom kontakte s nimi. Pod týmto silným psychickým nátlakom som urobil chybu, akú urobí každý, kto prišiel prvýkrát do styku s ŠtB. Povedal som im skutočnosti, ktoré by som po prečítaní inštrukcií „Ako sa chovať na výsluchu ŠtB“, vôbec nepovedal a vôbec by som s nimi priamo nekomunikoval. Povedal som, že poznám Marcela Strýka, pýtali sa aj na ostatných z jeho spoločenstva, povedal som, že sa stretávame, počúvame hudbu, sú tam debaty o filozofii a umení a že na tom nevidím nič zlé, pretože ma to zaujíma a tiež, že sme si zrealizovali súkromné výstavy v bytoch a že na tom taktiež nevidím nič zlé. Na to reagovali krikom, či si uvedomujem, že je to protištátna činnosť a stále sa mi vyhrážali, že keď nechcem mať problémy, tak musím s nimi spolupracovať. Ja som to odmietol – povedal som, že nebudem na nikoho donášať nič! Stále sa vyhrážali, že ma vyhodia zo školy a že môžem skončiť vo väzení alebo zmiznúť zo sveta. Za spoluprácu mi ponúkali aj finančnú odmenu, ktorú som úplne zavrhol. Nakoniec ma tam nechali zatvoreného už ani neviem ako dlho, ale určite to bolo zopár hodín. Chceli totiž, aby som podpísal papier, formulár formát A4, kde v hornej časti bolo na troch/štyroch riadkoch napísané, že podľa istých paragrafov nesmiem nikomu povedať o tom, čo sa odohralo na tomto mojom prvom vynútenom kontakte s ŠtB, o čom sme sa tam rozprávali atď. Kričali, že keď to niekomu poviem, naplní sa to, čím sa mi vyhrážali. Povedal som, že nič nepodpíšem, ale pod neustálymi vyhrážkami a v značnom psychickom vypätí po niekoľkých hodinách, keď ma nechali zatvoreného samého v miestnosti, som nakoniec povedal, že podpíšem ten papier, ale

hneď pod textom, a nie až dole, kde som to mal podpísať, pretože by si tam mohli dopísať čokoľvek. Žiadny formulár o spolupráci s ŠtB som nikdy nepodpísal! Nakoniec mi oznámili, že si ma ešte predvolajú a že ma budú kontaktovať telefonicky. Asi po dvoch mesiacoch ma kontaktoval jeden z nich, a to Madura, a prikázal mi, aby som sa s ním stretol na parkovisku pri Dome umenia, kde sa ma pýtal na M. Strýka a ostatných ľudí, či sa s nimi stretávam a pod. Ja som sucho odpovedal, že s nikým sa už nestretávam, tým činom nič neviem a nemám mu čo povedať. Nazlostene mi povedal, že ponesiem za to následky, ešte si ma predvolajú a potom uvidím, či sa z toho len tak dostanem! Môj tretí a posledný vynútený kontakt s ŠtB sa konal niekedy začiatkom roku 1985 (cca január). Teraz ma už predvolali na kriminálku v Košiciach. Tam mi hodili na stôl samizdatové texty. Vedel som, že sú od Marcela Strýka, ale oznámil som, že vôbec neviem, o čo ide a kto to napísal. K tomu chcem ešte podotknúť, že už som bol vtedy psychicky posilnený tým, že som čítal inštrukcie „Ako sa chovať na výsluchu ŠtB“, ktoré mi dal prečítať M. Strýko. Veľmi mi to dodalo odvahy. Tí istí eštabáci – Džupinka a Madura sa mi neustále krikom vyhrážali, že keď nebudem spolupracovať, skončím veľmi zle. Ja som opätovne povedal, že s nikým sa nestretávam, nič neviem a nemám im čo povedať. Nato som dostal dve facky, ale nepovolil som a nič som im už viac nepovedal. Snažili sa ma namočiť do vymyslených udalostí, ktoré mi chceli prišit, ale na to som tiež nereagoval. Keď ma Džupinka vyprevádzal von z budovy, opätovne mi oznámil, že ešte stále si to môžem rozmyslieť, a keď nie, tak sa naplnia skutočnosti, s ktorými sa mi vyhrážali a že skončím vo väzení a že si ma ešte predvolajú.

To bol úplne posledný kontakt ŠtB so mnou. Viackrát ma nekontaktovali, nepredvolali. Po cca troch mesiacoch mi ale prišlo oznámenie, aby som odovzdal cestovný pas, čo som aj urobil. To bola jediná odplata zo strany ŠtB voči mne. Avšak tá naj-

horšia bola práve tá rakovina, ktorú zasievali medzi ľudí, ako napr., že ma mnohí kamaráti prestali zdraviť, alebo o mne rozširovali, že som spolupracovník ŠtB. Tieto skutočnosti som veľmi ťažko psychicky znášal. Tí, čo zažili niečo podobné, vedia, o čom hovorím. To treba zažiť, to sa nedá predstaviť!

Chcem sa však ešte vrátiť späť do roku 1984. Asi tri dni po mojom prvom vynútenom kontakte s ŠtB v pivnici na pasovom oddelení v Košiciach, som so strachom navštívil v neskorých večerných hodinách M. Strýka a všetko dopodrobna som mu opísal, čo sa mi prihodilo, čo som povedal eštabákovi a aj o ich vyhrážkach, že ma veľmi mrzí, že som im vôbec niečo povedal a že mám veľký strach. Toto sa odohralo mimo bytu M. Strýka, pretože už vtedy som mal zlý pocit z toho, čo všetko eštabáci o mne aj o ostatných ľuďoch zo spoločenstva vedeli, že majú kamery a mikrofóny všade. Prechádzali sme sa asi 3 hodiny a Marcel si vtedy uvedomil, že ma zabudol „zaškoliť“, informovať, čo je ŠtB a že mi zabudol dať prečítať inštrukcie: „Ako sa chovať na výsluchu ŠtB“. Postupne som to povedal každému zo spoločenstva M. Strýka, takže to všetci vedeli, a tým som sa vlastne dekonšpiroval. A tiež som to všetko povedal aj svojmu profesorovi v Prahe, Ladislavovi Čepelákovi, ktorý mi povedal, aby som sa nebal, že zo školy ma len tak nemôžu vyhodit a že sa za mňa postaví, keď to bude nutné. Uvádžam tu môj príbeh, pretože v článku pána Jaška, ktorý vychádza len zo spisov ŠtB, pôsobím ako aktívny spolupracovník ŠtB, ktorým som vôbec nebol – práve naopak! Hneď po prvom vynútenom styku s ŠtB, som to oznámil počnúc Marcelom aj ďalším svojim známym, ktorých sa to týkalo. Nemám sa preto komu ospravedlňovať ani sa vyhovárať, pretože som nikoho neudával a spoluprácu s ŠtB som radikálne odmietol. Naďalej sa so mnou M. Strýko priatelil, aj ostatní zo spoločenstva, no stretávali sme sa menej, nakoľko som študoval v Prahe. Zo školy ma nevyhodili a ani mňa a moju rodinu

Rozhodnutí o odejmutí cestovního pasu

Foto: archiv autora

nezlikvidovali, a jediné čo mi urobili, bolo odobratie cestovného pasu. Kópiu dokumentu o odobraní môjho pasu zasielam v prílohe.

Spolu s M. Strýkom sme ďalej cca od roku 1985/1986 napr. realizovali stretnutia u Márie a Juraja Bartusových, ktorých som s Marcelom zoznámil. Marcel prednášal v ich rodinnom dome dejiny filozofie a dejiny umenia. V roku 1988 sme spolu založili umelecký spolok „Neon“. Pod týmto

názvom sme spolu s ďalšími výtvarníkmi zrealizovali dve výstavy v Košiciach. Pár dní po 17. novembri 1989 sme spolu s M. Strýkom a ďalšími aktivistami založili v mojom ateliéri v centre mesta koordinačné centrum Občianskeho fóra v Košiciach. Spomína to aj jeden z košických aktivistov novembra 1989 Štefan Lazorišák vo svojej knihe *Karneval revolúcie*, ktorá je tiež v archíve ÚPN. Bolo to ešte v čase, kedy nikto z nás netušil,

ako to všetko dopadne. Musím ešte spomenúť, že v článku pána Jaška nie sú vôbec spomenutí niektorí skutočne aktívni agenti, resp. nie je spomenutá ich činnosť v spojitosti s Marcelom Strýkom, napr. E. Bondy, trikrát evidovaný aktívny agent ŠtB, nasadený v rámci spravodajských akcií „Klin“. Píše o tom aj Pavel Žáček vo svojej knihe *V čele ŠtB* (akcia „Komúna“, s. 68). Ďalej v texte p. Jaška nie je spomenutý ani agent Jozef Leško, ktorý bol nasadený na Marcela Strýka v čase, keď pracoval na železnici ako traťový robotník. V článku je ešte viac nepráv, napr. Peter Kalmus vôbec nechodil k Marcelovi Strýkovi, pretože Marcel si to neprial, dokonca ma Peter Kalmus odhovára, aby som sa s Marcelom Strýkom a s jeho spoločenstvom nestretával, vraj sú to sektári... Ďalej spomenutý Pavol Miňo tiež nechodil k Marcelovi. Tieto všetky informácie môžu potvrdiť a dosvedčiť ešte žijúci ľudia z Marcelovho spoločenstva, ktorých nižšie uvádzam. V článku p. Jašek na záver textu ani neuvádza skutočnosť, prečo bol spis „Komúna“ na M. Strýka koncom roku 1987 ukončený a akým spôsobom. Skartácie...? ŠtB fungovala ešte dva roky od ukončenia spisu alebo jeho skartácie až do januára 1990, keď bola rozkazom R. Sachera zrušená. To sú už však ďalšie skutočnosti, o ktorých by mal byť ďalší článok, a to aj po osobnej komunikácii autora článku pána Jaška s ešte žijúcimi ľuďmi, ktorí boli v spoločenstve s M. Strýkom. Sú to: Jozef Furman, Ondrej „Bandy“ Jurín, Erik Groch, Konštantín „Sergej“ Fecurka, Slavomír Sihelník, Ivan Jurčišin, Jaroslav Toldy, Štefan Lazorišák, Ján „Hiro“ Hirschner, prípadne ďalší, ktorí s ním pracovali ako traťoví robotníci: Jaroslav „Sirek“ Rozbroj, Karol Jakubčíak a Stanislav Balún.

Zbyněk Prokop